

Pohjolan kolme kuningaskuntaa yhdistyivät 1300-luvun lopulla yhdeksi valtakunnaksi yhden hallitsijan alaisuuteen. Tuohon aikaan saksalaisten johtama Hansaliitto oli Itämeren alueella vahvimmillaan, eikä Pohjolan valtakuntien kuningasvalta ollut vielä vakiintunut. Sisäiset ristiriidat ja valtataistelu olivat arkipäivää.

TANSKA OLI ollut 1300-luvulla sisäisesti epäyhtenäinen, mutta yhdistyi kuningas Valdemar Atterdagin johdolla ja valloitti myös Gotlannin Ruotsilta 1361. Jo ennestään Tanskaan olivat kuuluneet nykyisen Etelä-Ruotsin alueella sijaitsevat Skoone, Blekinge ja Hallanti. Islanti, Shetlanti ja Färsaaret kuuluivat Norjalle, ja norjalaisasutus levisi Jäämeren rannalle Ruijaan. Vuonna 1380 Norjan ja Tanskan yhteiseksi hallitsijaksi tuli kuningatar Margareeta, joka oli Tanskan kuninkaan Valdemar Atterdagin tytär ja mennyt 1363 naimisiin Norjan kuninkaan Haakon VI:n kanssa, joka oli Ruotsin kuninkaan Maunu Eerikinpojan poika. 1375 Margareetan ja Haakonin 5-vuotias poika Olavi julistettiin sekä Norjan että Tanskan kuninkaaksi. Kuningas Haakon kuoli 1380, ja vaikka Olavikin kuoli 1387, Margareetan onnistui jäädä valtaistuimelle.

RUOTSISSA kuningas Maunu Eerikinpoika oli syösty valtaistuimelta vuonna 1363 ja korvattu saksalaissyntyisellä Albrekt Mecklenburgilaisella. Albrekt joutui pian epäsuosiioon nimitettyään Ruotsin linnojen voudeiksi pelkkiä saksalaisia, ja ruotsalaiset

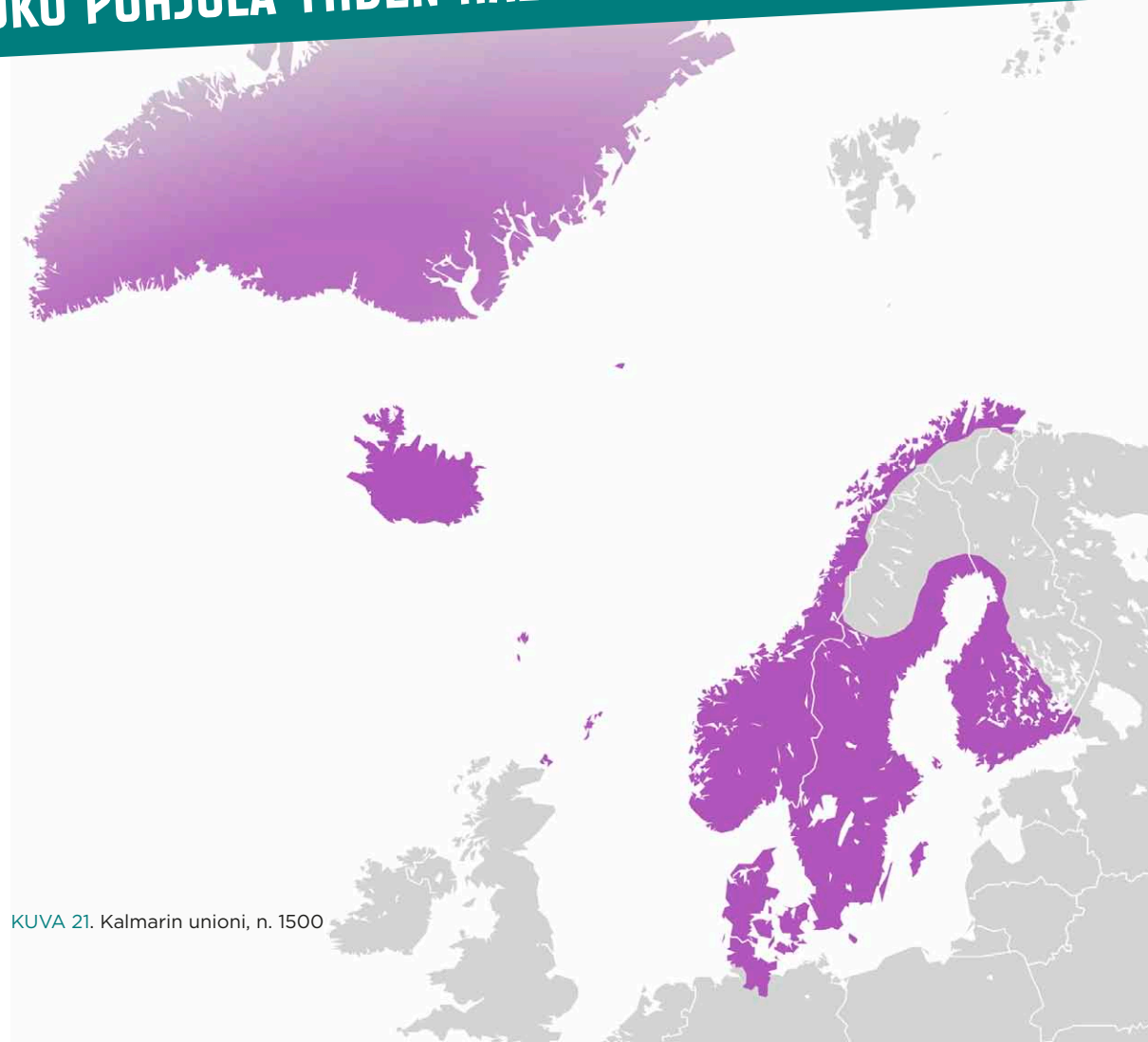
kääntyivät avunpyyntöineen Tanskan ja Norjan kuningattaren Margareetan puoleen. Vuonna 1389 tanskalais-ruotsalaiset sotajoukot löivät kuningas Albrektin armeijan, ja Margareeta valittiin Ruotsinkin kuningattareksi. Nyt Pohjolan valtakunnat olivat ensi kertaa saman hallitsijan vallan alaisuudessa.

KESÄLLÄ 1397 ruotsalaisilla oli vaikeuksia totutella elämään tanskalaisten alaisuudessa Kalmarin unionissa, ja käytännössä Ruotsin aateliset ottivatkin vallan omiin käsiinsä pitkiksi ajoiksi. Kuitenkin ruotsalaiset jakaantuivat mielipiteiltään kahtia: toiset hyväksyivät Kalmarin unionin, kun taas toiset halusivat itsenäistyä. 1400-luvun puolessavälissä Kaarle Knuutinpoika Bonde valittiin kaikkiaan kolme kertaa Ruotsin johtoon, mutta sai vastaansa paitsi tanskalaisen unionikuninkaan, myös kirkon ja ruotsalaisen aateliston. Kaarle Knuutinpojan kuoltua 1470 hänen sukulaisensa Sten Sture nousi valtaan ja tuli Ruotsin valtionhoitajaksi. Seuraavana vuonna Sten Sture kukisti sekalaisen ruotsalaisen sotajoukon avulla Brunkebergin taistelussa Tukholman ulkopuolella Tanskan kuninkaan Kristian I:n joukot, vaikka tanskalaisia tukivatkin jotkin merkittävät ruotsalaiset aatelissuvut kuten Vaasa tai Oxenstierna sekä Uplannin talonpojat. Voiton jälkeen Sten Sture hallitsi Ruotsia lähes kolme vuosikymmentä ja loi perustan Ruotsin vahvalle keskushallinnolle.

VIRALLISESTI Kalmarin unioni kuitenkin lakkasi olemasta vasta vuonna 1523.

KALMARIN UNIONI

– KOKO POHJOLA YHDEN HALLITSIJAN ALAISUUDESSA

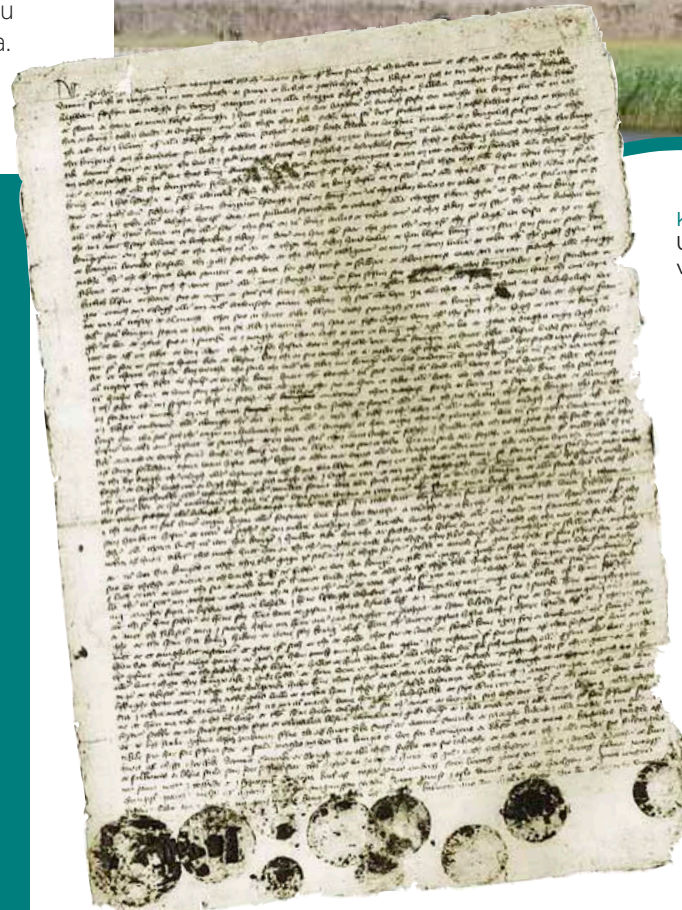

KUVA 21. Kalmarin unioni, n. 1500

KESKIAJALLA POHJOISMAAT olivat osa länsieurooppalaista katolista kulttuuripiiriä. Satoja nuoria lähti Pohjolasta opiskelemaan yliopistoihin Pariisiin tai saksalaisille alueille. Saksalaisten vaikutusvalta kaupungeissa oli merkittävä: jopa puolet kaupungin hallitsevan raadin jäsenistä saattoi olla saksalaisia. Tukholmassa lähes puolet kaupungin kivitalojen omistajista oli pitkään saksalaisia. Saksalaisten maahanmuuttajien avulla aloitettiin Ruotsissa Bergslagenin alueella kaivostoimintaa, ja rauta ja kupari osoittautuivatkin kannattaviksi vientituotteiksi.

EUROOPASSA VALLALLA ollut feodalismi eli läänityslaitos ei kuitenkaan lyönyt koskaan täysin läpi Skandinaviassa. Esimerkiksi talonpojat säilyivät Pohjoismaissa vapaina eikä heitä koskaan alistettu maorjuuteen kuten muualla Manner-Euroopassa.

KUVA 23. Kalmarin linna, jonka rakentaminen aloitettiin 1100-luvulla

KUVA 22. Unionikirje vuodelta 1397

TALONPOJAT LASKETTIIN omaksi säädykseen, joka sai osallistua päätöksentekoon. Vaikka Pohjoismaiden hallitsijoina olikin kuningas, vanha germaanien tapa koota kaikki tärkeimmät miehet kokouksiin päättämään valtakunnan asioista säilyi. Esimerkiksi Ruotsissa muodostui jo 1200-luvulla valtaneuvosto, jonka kokouksiin alettiin myöhemmin kutsua myös valtaneuvoston ulkopuolisia henkilöitä, jolloin se kehittyi ”herrainpäiviksi”. 1400-luvulla kutsuttiin mukaan myös maaseudun talonpoikien ja kaupunkien porvareiden edustajia, ja kokousta alettiin kutsua valtiopäiviksi. Pohjolassa nimenomaan valtiopäivät oli se taho, joka päätti tärkeistä asioista kuten kuninkaan valinnasta.

KALMARIN UNIONI

Unionikirjeessä määriteltiin unionin viisi peruseriaatetta:

- Yksi kuningas hallitsee kaikkia kolmea valtakuntaa. Periaatteessa unionikuningas valitaan vaalilla, mutta käytännössä valinta kohdistuu kuninkaan poikaan.
- Kuningas hallitsee jokaista maata erikseen kunkin maan omien lakien mukaan.
- Jos jotakin valtakunnasta uhkaa sota, tulevat muut sen avuksi.
- Joka tuomitaan lainsuojattomaksi yhdessä valtakunnassa, on sitä kaikissa.
- Muiden maiden kanssa neuvoteltaessa on kuninkaalla yhdessä kutakin valtakuntaa edustavien valtaneuvoston jäsenten kanssa oikeus tehdä päätöksiä kaikkien hyväksi.

KESKUSTELE

KUKA hallitsi Itämeren aluetta keskiajalla?

MITÄ tarkoitetaan Kalmarin unionilla? Kuinka se syntyi?

MITEN Pohjoismaiden kehitys erosi muusta Euroopasta feodalismin aikana?